

Ministarstvo za ljudska
i manjinska prava

CENTAR ZA DEMOKRATIJU I LJUDSKA PRAVA

IZVJEŠTAJ

EFEKAT OPŠTINA KAO SPECIFIČNIH SREDINA NA ETNIČKO DISTANCIRANJE

Podgorica, april 2020.

© **Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM)**

Izdavač:

Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM
(www.cedem.me)

Za izdavača:

Milena Bešić

Grafički dizajn i prelom teksta

Marko Mihailović, M Studio doo, Podgorica

Tiraž:

50 primjeraka

Ministarstvo za ljudska
i manjinska prava

Analiza je pripremljena u okviru projekta „**Osnažimo sistem za društvo jednakih prava**“ koji Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM realizuje uz podršku **Ministarstva za ljudska i manjinska prava**. Analiza odražava stavove i mišljenja Centra za demokratiju i ljudska prava i autora Analize, a ne nužno stavove donatora.

Sadržaj

Metod i ciljevi istraživanja	1
Osnovni nalazi efekata i razlika među opštinama	3
Ekonomski aktivno stanovništvo i etničko distanciranje.....	8
Aktivni poslovni subjekti i etničko distanciranje	12
Prosječna plata i etničko distanciranje	16
Procenat nezaposlenih i etničko distanciranje	20
Stepen obrazovanja i etničko distanciranje	24
Procenat kompjuterski pismenih lica i etničko distanciranje	28
Procenat urbanog stanovništva i etničko distanciranje	32
Prosječna starost po opštinama i etničko distanciranje	36
Sumarni prikaz etničkog distanciranja po opštinskim parametrima	40

Metod i ciljevi istraživanja

U prethodnih deset godina veliki broj istraživanja i referentnih izvještaja je napravljen u Crnoj Gori, a koji su se bavili problemima etničkih odnosa i etničke distance. Svako od ovih istraživanja proširivalo je vidike i informacije kada je riječ o dimenzijama i faktorima koji utiču na etničko distanciranje. CEDEM je od 2007. godine radio tradicionalna istraživanja etničke distance, a podaci su predstavljali izvrsne i precizne indikatore etničkih odnosa u Crnoj Gori, sredini koja je po svim odlikama suštinski multietnička. Jedna od karakteristika Crne Gore, iako ne velike države po svim kvantitativnim obilježjima, jeste specifičnost lokalnih sredina. Svaka opština u Crnoj Gori je, na neki način, specifična po svojim kulturnim, socijalnim, etničkim pa i političkim karakteristikama. Kada se realizuju istraživanja mjerenja etničke distance i etničkih odnosa uopšteno, uglavnom se projektuju reprezentativni uzorci koji treba da pokažu mjerenje na nivou čitave Crne Gore. Ova istraživanja uključuju ne tako veliki broj ispitanika po pojedinim opštinama (sa izuzetkom Podgorice), te je pregled po opštinama u ovom pogledu svakako nedostatan. Sa druge strane, u ovim istraživanjima, i ovo je ključno, kalkulišu se činioци koji su opštinskog, a ne individualnog karaktera. Npr. mi znamo iz istraživanja da što su ljudi pojedinačno obrazovaniji, to se manje etnički distanciraju, ali ne znamo da li prosječan nivo obrazovanja u opštini utiče na individualno etničko distanciranje, i ako da, u kojoj mjeri. Takođe, znamo da se pojedinci sa višim prihodima manje distanciraju, ali ne znamo da li prosječna primanja po opštini utiču na pojedince koji žive u različitim sredinama da se manje ili više distanciraju. Ovo su bili ključni razlozi koji su motivisali ovo istraživanje. Najprije, CEDEM raspolaže sa longitudinalnom bazom podataka o etničkom distanciranju pojedinaca u gotovo svim Crnogorskim opštinama, sa ukupnim brojem od 4163 ispitanika. To znači da smo u stanju u velikoj mjeri da precizno mjerimo efekat pojedinačnih karakteristika građana na etničko distanciranje. Dodatno, postoje manje-više pouzdani statistički podaci koji obezbjeđuju podatke na nivou opština. Npr., znamo broj nezaposlenih po opštinama, kao što znamo i koja su prosječna primanja, prosječna starost, broj kompjuterski pismenih itd. Konsekventno, ovi agregatni podaci po opštinama su intergrirani sa podacima kojima Cedem raspolaže na osnovu istraživanja, i formirana je datoteka koja sadrži varijable na dva nivoa, a sa ciljem da se utvrdi efekat opština i njihovih karakteristika na etničko distanciranje.

Metodološki, sa podacima koji su integrisani i organizovani na gore opisan način, mi smo operisali složenim statističkim metodama i tehnikama u cilju identifikacije efekta opština na etničko distanciranje. Tačnije, kao metod smo

koristili hijerarhijsko linearno modeliranje, koje podrazumijeva procjenu tzv. fiksnih regresionih koeficijenata. Statistički, kalkulus podrazumijeva činjenicu da pojedinci nemaju samo lične karakteristike, već da su oni smješteni u svoje opštine, te da ista individualna karakteristika može imati različiti efekat u različitim sredinama. Npr. kada mi u istraživanju mjerimo prihod ispitanika, imamo podatak o ličnim prihodima svih ispitanika, i možemo kalkulisati koji je efekat individualnog prihoda na etničko distanciranje. Međutim, u praksi, može biti da neko ima prihod od 300 eura, ali da živi u opštini u kojoj je prosjek 500 eura, ili u opštini u kojoj je prosjek prihoda 200 eura. Drugim riječima, efekat jednog istog nivoa prihoda može biti drugačiji s obzirom na karakteristike opštine u kojoj pojedinac živi. Ovo su bili aspekti koje smo imali u vidu, i procedure koje smo sproveli sa ciljem mjerenja efekta specifične opštinske sredine na etničko distanciranje. Izvještaj obiluje složenim statističkim metodama i tehnikama, ali smo rezultate istraživanja prilagodili čitačima i donosiocima odluka koji ne moraju imati posebna statistička znanja kako bi razumjeli podatke, i iste iskoristili u svom praktičnom radu.

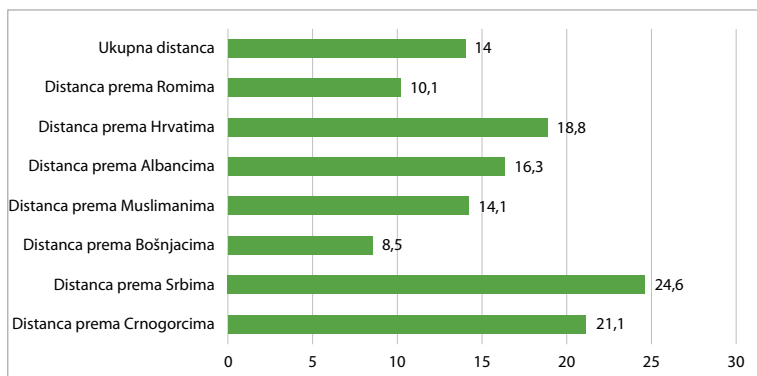
Izvještaj je pripremljen u okviru projekta „**Osnažimo sistem za društvo jednakih prava**“ koji Centar za demokratiju i ljudska prava - CEDEM realizuje uz podršku **Ministarstva za ljudska i manjinska prava**. Analiza odražava stavove i mišljenja Centra za demokratiju i ljudska prava i autora Analize, a ne nužno stavove donatora.

Osnovni nalazi efekata i razlika među opštinama

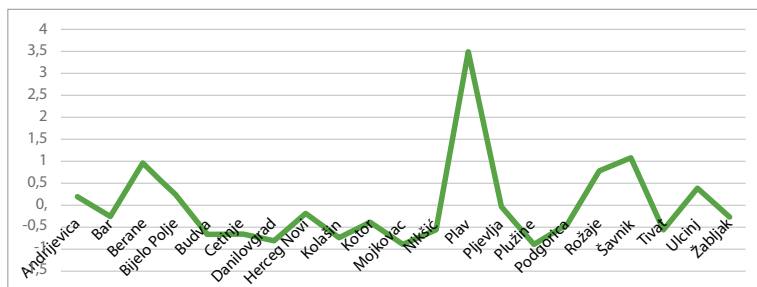
Najprije, etničko distanciranje zavisi od individualnih karakteristika ljudi koji u toj opštini žive, ali i od svekolikog karakteristika opština. Stoga smo najprije kalkulirali u kojoj mjeri etničko distanciranje zavisi od ovih individualnih karakteristika, a u kojoj mjeri od karakteristika opština. Za ovu svrhu se koristi tzv. intraklasni koeficijent korelacije (ICC), a rezultati efekta se mogu vidjeti u tabeli 1. Kako bi pojasnili rezultate mjerenja, isti podatak je predstavljen procentualno u grafikonu 1. Podaci ukazuju **da opštine, kao specifične sredine, imaju snažan efekat na etničko distanciranje**. U najvećoj mjeri ovaj efekat opštine je izražen kada je riječ o etničkom distanciranju prema onima koji se izjašnjavaju kao Srbi, tačnije, gotovo 25% distanciranja u odnosu na ovu etničku grupu zavisi od opštine u kojoj ljudi žive, a ne od ličnih karakteristika ljudi. Visok je procenat u ovom pogledu i kada je riječ o Crnogorcima. Dakle, i kada je o ovoj etničkoj grupi riječ, preko 20% distanciranja zavisi od opštine, a ne ličnih karakteristika ljudi. Za druge etničke skupine niži su procenti, ali svakako dovoljno visoki da se može reći da od opštine u kojoj ljudi žive u velikoj mjeri zavisi da li će pojedinci iskazivati etničku distancu u većoj ili manjoj mjeri.

Tabela 1: Intraklasni koeficijent korelacije: efekat opštine na etničko distanciranje

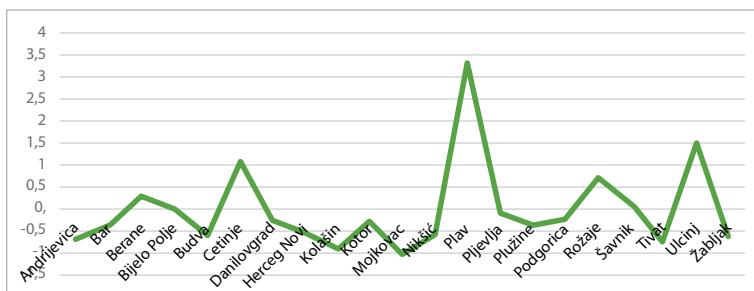
	ICC
Distanca prema Crnogorcima	0.211
Distanca prema Srbima	0.246
Distanca prema Bošnjacima	0.085
Distanca prema Muslimanima	0.141
Distanca prema Albancima	0.163
Distanca prema Hrvatima	0.188
Distanca prema Romima	0.101
Ukupna distanca	0.140

Grafikon 1: Efekat opštine na etničko distanciranje %

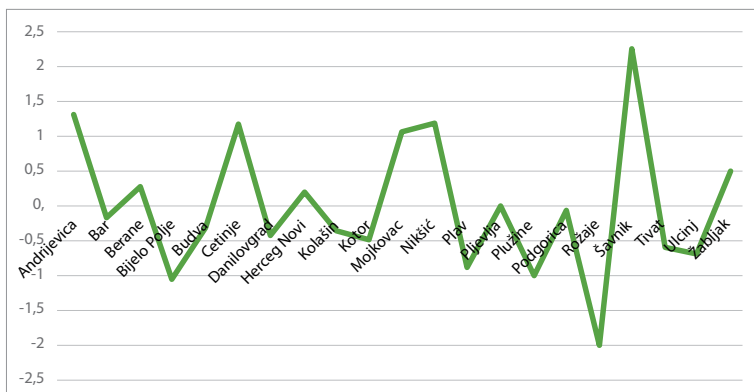
U grafikonima koji slijede, predstavljamo etničku distancu po opštinama prema svakoj etničkoj grupi. Sasvim je jasno da podaci veoma zavise od etničke strukture stanovništva u referentnim opštinama. No, svakako da podatak o ukupnom distanciranju jeste indikativan i **ukazuje na potrebu da se u određenim sredinama obrati posebna pažnja u cilju redukcije etničke distance i poboljšavanja etničkih odnosa**. Opštine koje odlikuje najviši stepen etničkog distanciranja su **Plav, Šavnik, Andrijevica i Berane**. U svim ovim sredinama je distanca izražena prema različitim skupinama, ali je generalno visok nivo distanciranja.

Grafikon 2: Distanca prema Crnogorcima po opštinama

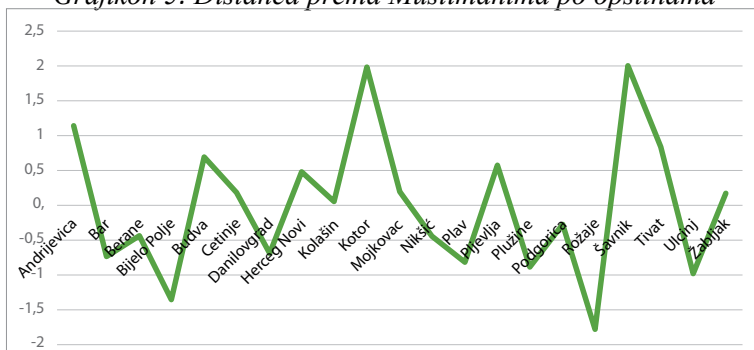
Grafikon 3: Distanca prema Srbima po opštinama

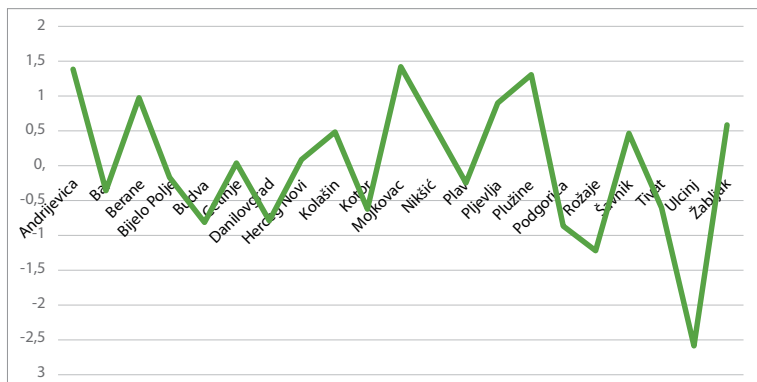
Grafikon 4: Distanca prema Bošnjacima po opštinama

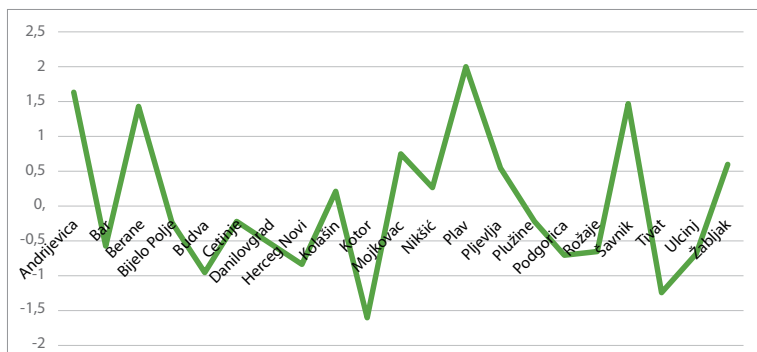
Grafikon 5: Distanca prema Muslimanima po opštinama

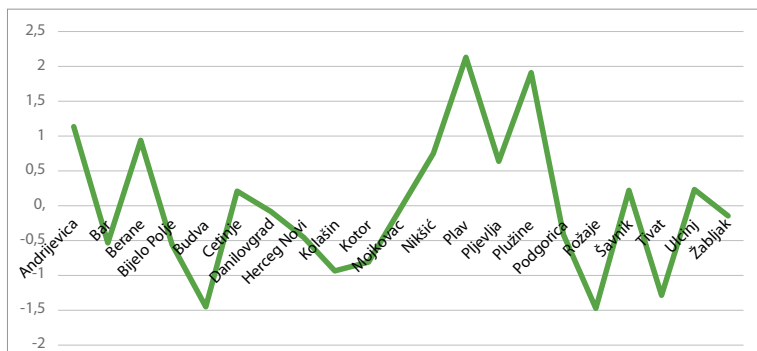
Grafikon 6: Distanca prema Albancima po opštinama

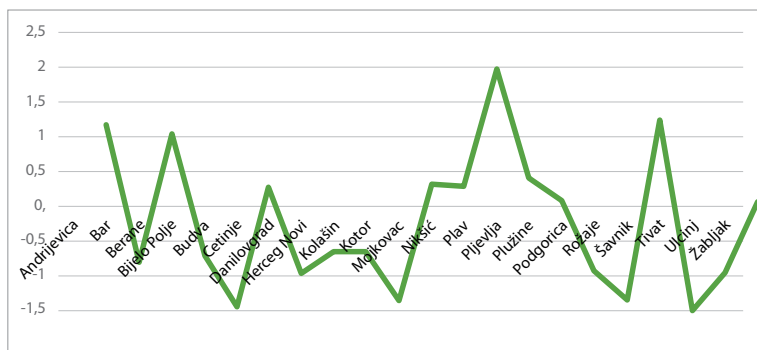
Grafikon 7: Distanca prema Hrvatima po opštinama

Grafikon 8: Distanca prema Romima po opštinama

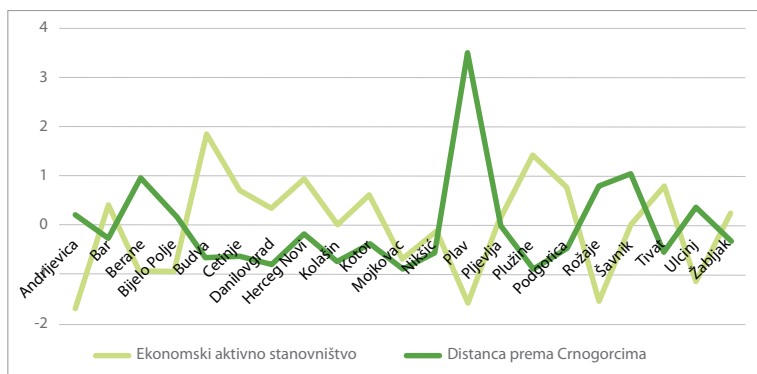
Grafikon 9: Ukupna distanca po opštinama

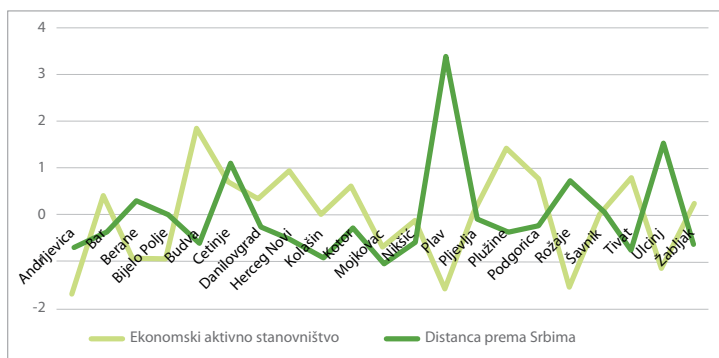
Ekonomski aktivno stanovništvo i etničko distanciranje

Prva karakteristika opština koju smo analizirali jeste procenat ekonomski aktivnog stanovništva po opštinama. Dakle, mjerili smo efekat ove karakteristike na etničko distanciranje. U grafikonima koji slijede je dat najprije prikaz odnosa između procenta ekonomski aktivnog stanovništva i distanciranja prema svakoj pojedinoj etničkoj skupini, kao i ukupnom distanciranju.

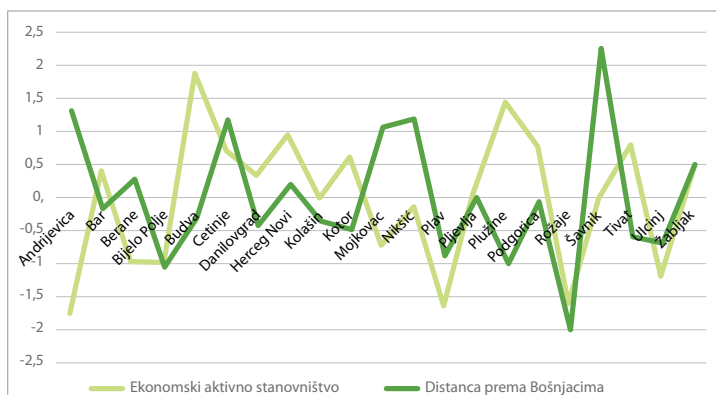
Grafikon 10: Ekonomski aktivno stanovništvo i distanca prema Crnogorcima

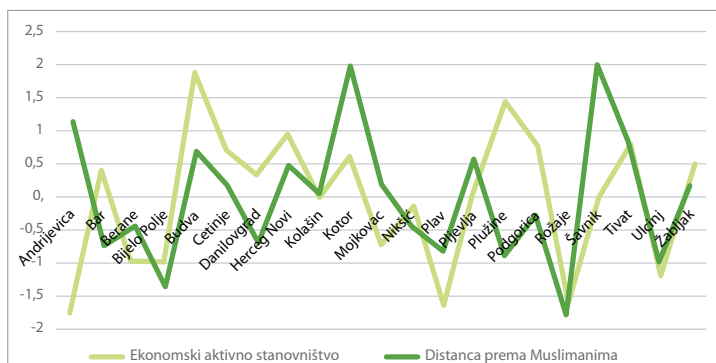
Grafikon 11: Ekonomski aktivno stanovništvo i distanca prema Srbima

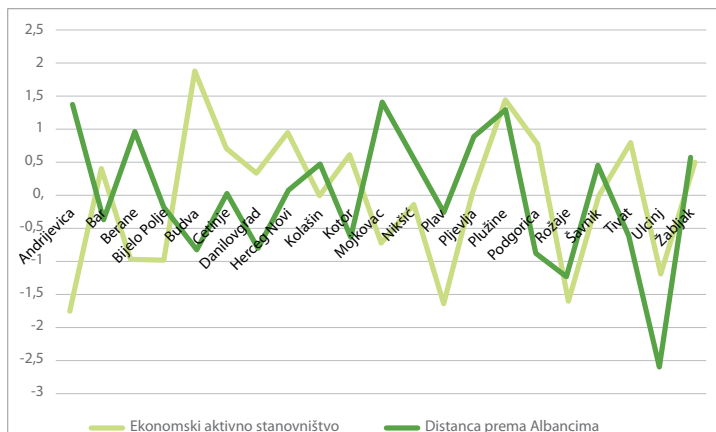
Grafikon 12: Ekonomski aktivno stanovništvo i distanca prema Bošnjacima

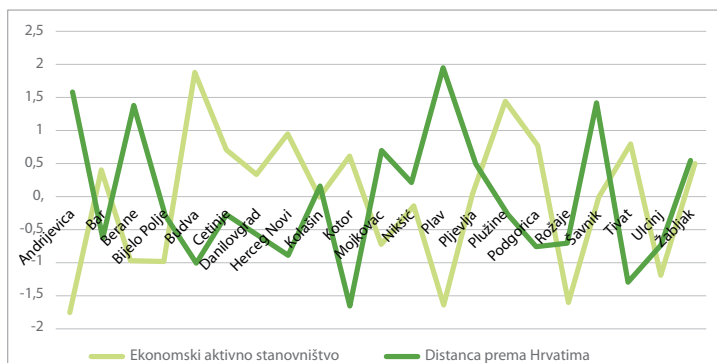
Grafikon 13: Ekonomski aktivno stanovništvo i distanca prema Muslimanima

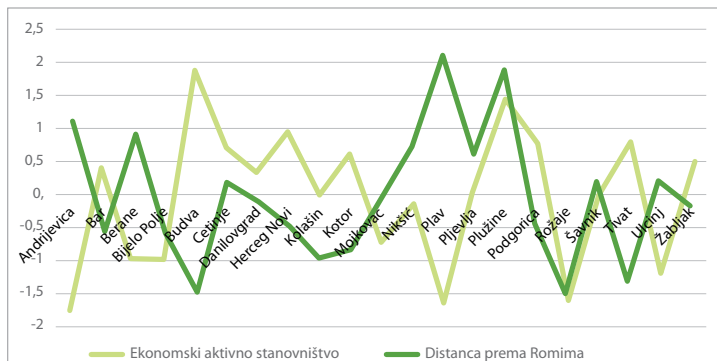
Grafikon 14: Ekonomski aktivno stanovništvo i distanca prema Albancima

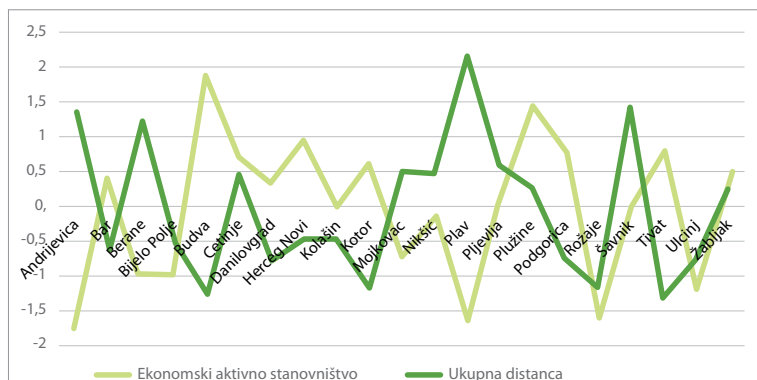
Grafikon 15: Ekonomski aktivno stanovništvo i distanca prema Hrvatima

Grafikon 16: Ekonomski aktivno stanovništvo i distanca prema Romima

Grafikon 17: Ekonomski aktivno stanovništvo i ukupna distanca

U tabeli 2 je dat precizno izmjeren efekat procenta ekonomski aktivnog stanovništva na etničko distanciranje pojedinaca. Rezultati pokazuju da procenat ekonomskog stanovništva po opštinama utiče na nivo etničkog distanciranja kada je riječ o distanci prema Crnogorcima, Srbima, Bošnjacima i Muslimanima. Interesantno je, međutim da efekat nije uniforman. Tačnije, utvrdili smo da povećanje broja ekonomski aktivnog stanovništva po opštinama smanjuje nivo etničkog distanciranja prema Crnogorcima i Srbima, ali povećava prema Bošnjacima i Muslimanima. Još preciznije, ako se poveća za jedan procenat ekonomski aktivnog stanovništva u opštini, etničko distanciranje prema Crnogorcima će se smanjiti za oko 1%, a prema Srbima za oko 1.3%. Sa druge strane, ako se procenat ekonomski aktivnog stanovništva poveća za 1%, etničko distanciranje prema Bošnjacima i Muslimanima će se povećati za 1%. Podatak je indikativan i interesantan, i postavlja se pitanje zašto veći broj ekonomski aktivnog stanovništva povećava etničko distanciranje prema Muslimanima i Bošnjacima. Na kraju, procenat ekonomski aktivnog stanovništva ne utiče na stepen etničkog distanciranja prema ostalim etničkim skupinama.

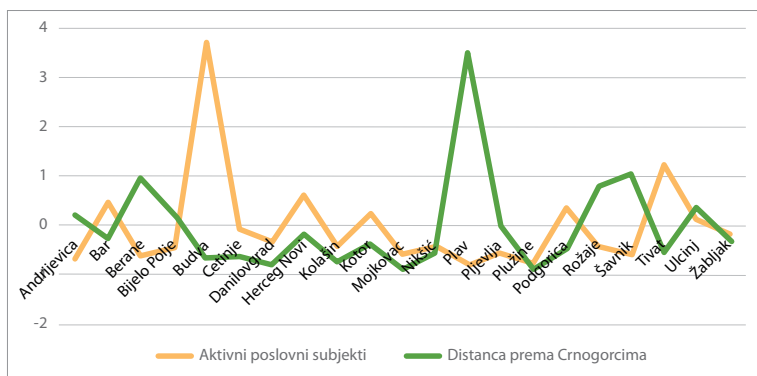
Tabela 2: Ekonomski aktivno stanovništvo po opštinama i etničko distanciranje

	DISTANCIRANJE PREMA							
	Crnogorcima	Srbima	Bošnjacima	Muslimanima	Albancima	Hrvatima	Romima	Ukupna
Intercept	,472***	,746	,030	-,123	,575**	1,08***	,785***	,604***
Pol	-,009	-,010	-,037***	-,040**	-,008	-0,02	,000	-,016*
Starost	,000	-,001***	,000	,000	,000	0,00	,001***	,000
Obrazovanje	-,010***	-,018***	-,020***	-,020**	-,026***	-0,03***	-,027***	-,022***
Prihod	-,003***	-,002	-,003	-,009***	-,001	-0,01***	,003	-,002
Crnogorac	-,026**	-,043***	-,025	,224***	,022	-0,02	,075***	-,006
Srbin	,004	-,061***	,189***	,414***	,296***	0,25***	,221***	,150***
Albanac	,077**	,235***	,072***	,249***	-,331***	-0,02	,232***	,033*
Bošnjak	,069**	,101***	-,193***	,039	,012	-0,01	,062	-,032
Musliman	,046**	,117***	-,172***	,008	,029	0,11***	,109***	-,007
Ekonomski aktivno stanovništvo	-,009**	-,013**	,010**	,010**	-,001	-0,01	-,008	-,005

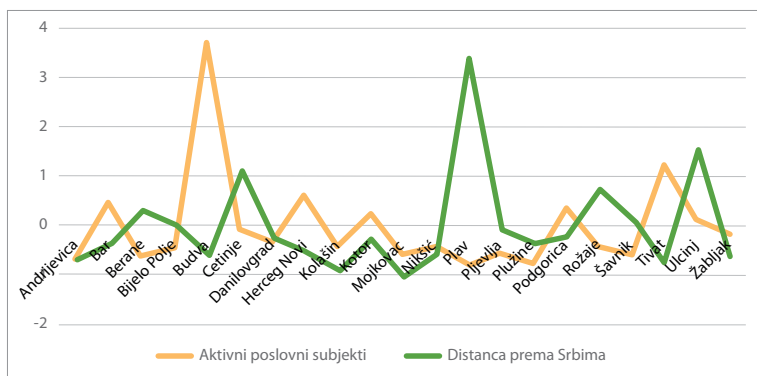
Aktivni poslovni subjekti i etničko distanciranje

Druga karakteristika opštine koja je bila predmet našeg interesovanja jeste efekat broja aktivnih poslovnih subjekata u opštinama kao faktor etničkog distanciranja. Ovaj indikator, kao i prethodni, spada u ekonomske indiktore, i zapravo, on mjeri stepen ekonomske aktivnosti u opštinama. U grafikonima koji slijede, mjerimo efekat broja aktivnih poslovnih subjekata na etničko distanciranje, i to za svaku etničku skupinu pojedinačno.

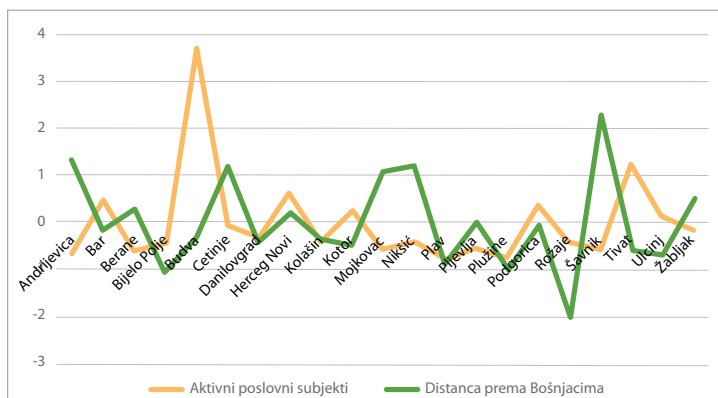
Grafikon 18: Aktivni poslovni subjekti i distanca prema Crnogorcima

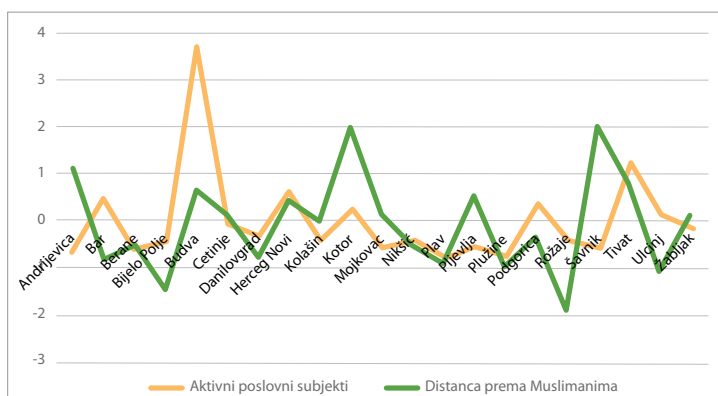
Grafikon 19: Aktivni poslovni subjekti i distanca prema Srbima

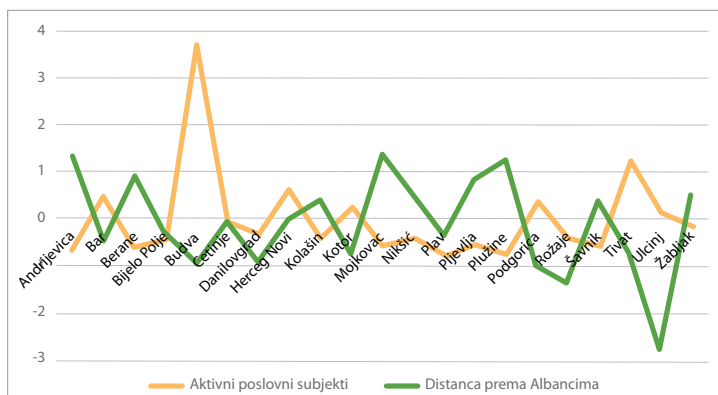
Grafikon 20: Aktivni poslovni subjekti i distanca prema Bošnjacima

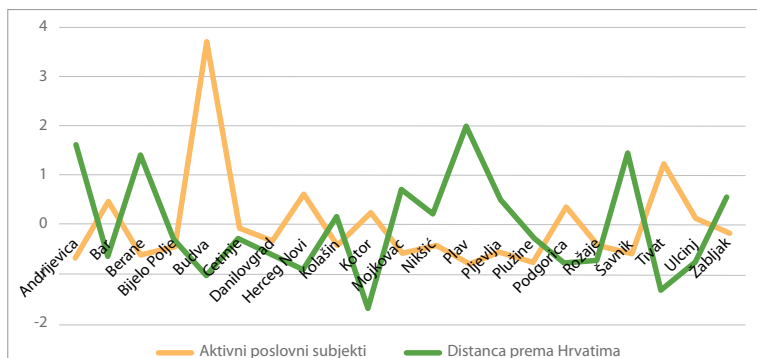
Grafikon 21: Aktivni poslovni subjekti i distanca prema Muslimanima

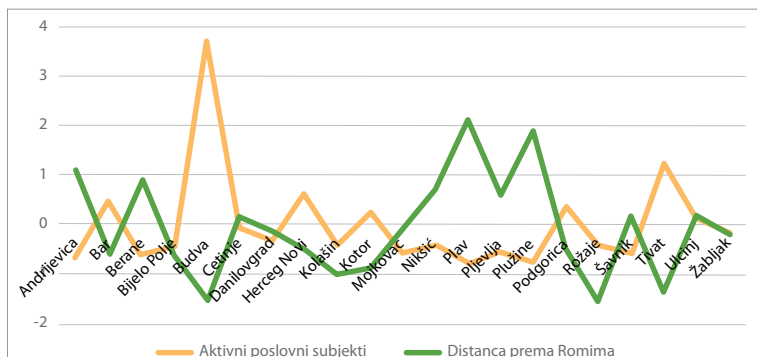
Grafikon 22: Aktivni poslovni subjekti i distanca prema Albancima

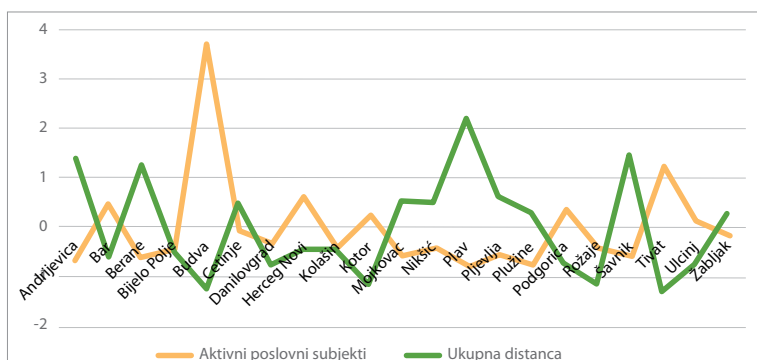
Grafikon 23: Aktivni poslovni subjekti i distanca prema Hrvatima

Grafikon 24: Aktivni poslovni subjekti i distanca prema Romima

Grafikon 25: Aktivni poslovni subjekti i ukupna distanca

U tabeli 3 prikazan je efekat broja aktivnih poslovnih subjekata na etničko distanciranje. Podaci ukazuju da broj poslovnih subjekata po opštinama ne utiče na etničku distancu prema bilo kojoj etničkoj grupi.

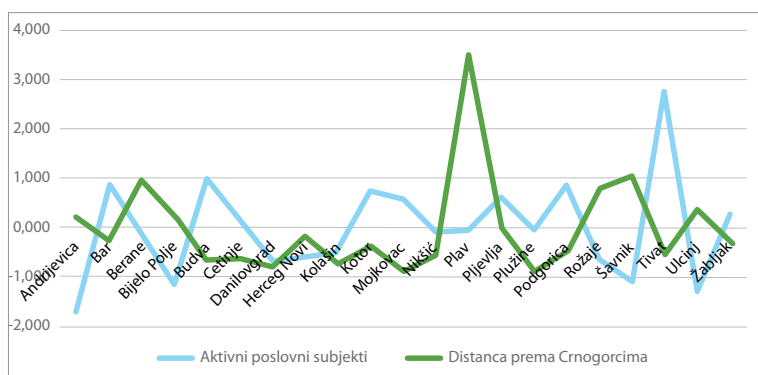
Tabela 3: Broj aktivnih poslovnih subjekata po opštinama i etničko distanciranje

	DISTANCIRANJE PREMA							
	Crnogorcima	Srbima	Bošnjacima	Muslimanima	Albancima	Hrvatima	Romima	Ukupna
Intercept	,176***	,291***	,385***	,217***	,585***	,670***	,541***	,439***
Pol	-,009	-,010	-,036***	-,040**	-,008	-,020	,000	-,015*
Starost	,000	-,001**	,000	,000	,000	,000	,001***	,000
Obrazovanje	-,010***	-,018***	-,020***	-,020**	-,026***	-,034***	-,027***	-,022***
Prihod	-,003***	-,003*	-,003	-,009***	-,001	-,007***	,003	-,002
Crnogorac	-,027**	-,043***	-,025	,223***	,022	-,019	,074***	-,006
Srbin	,004	-,062***	,189***	,413***	,296***	,247***	,220***	,150***
Albanac	,079***	,237***	,070**	,240***	-,332***	-,015	,234***	,034*
Bošnjak	,071***	,103***	-,196***	,023	,010	-,010	,063	-,031
Musliman	,047**	,118***	-,175***	-,004	,028	,108**	,110**	-,007
Aktivni poslovni subjekti	-,005	-,006	,001	,007	-,007	-,013	-,009	-,006

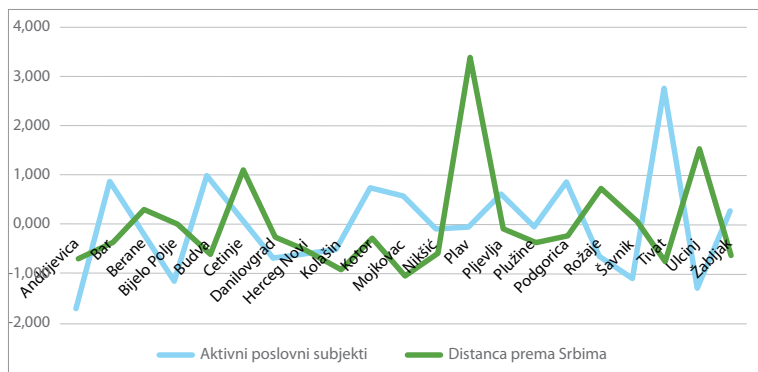
Prosječna plata i etničko distanciranje

Sledeća karakteristika opštine koju smo analizirali kao potencijalni faktor etničkog distanciranja jeste prosječna plata koja karakteriše opštine. Podatak je bio potencijalno relevantan s obzirom na činjenicu da lična primanja, a ovo smo utvrdili u ranijim istraživanjima, značajno utiču na stepen individualnog etničkog distanciranja. Tačnije, utvrdili smo da se sa rastom ličnih primanja smanjuje stepen etničkog distanciranja. Pretpostavka je stoga bila, da će se sa prosječnim stepenom rasta prihoda u opštinama, smanjivati stepen individualnog distanciranja. U grafikonima koji slijede najprije dajemo prikaz etničkog distanciranja prema svim etničkim skupinama i prosječne plate u svim opštinama.

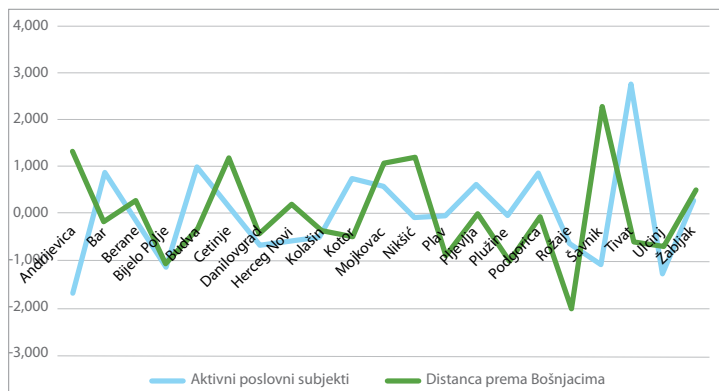
Grafikon 26: Prosječna plata i distanca prema Crnogorcima

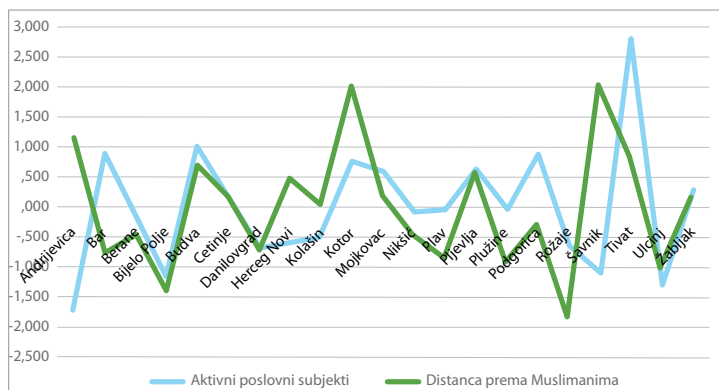
Grafikon 27: Prosječna plata i distanca prema Srbima

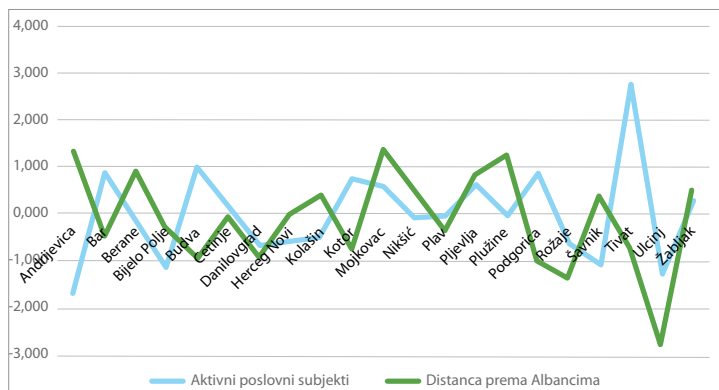
Grafikon 28: Prosječna plata i distanca prema Bošnjacima

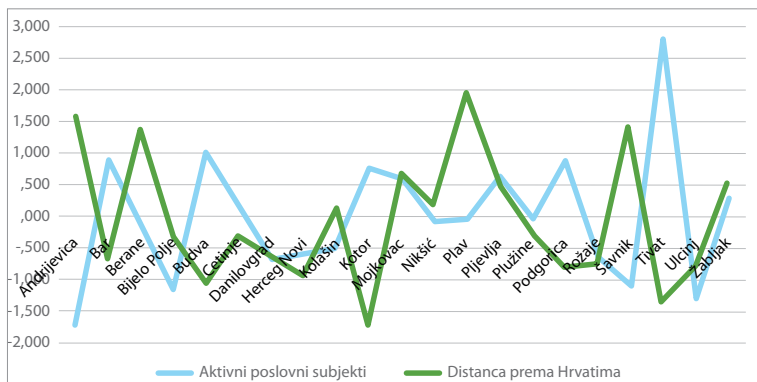
Grafikon 29: Prosječna plata i distanca prema Muslimanima

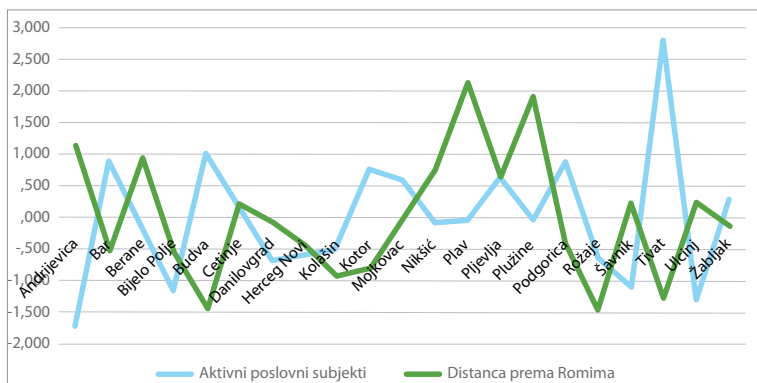
Grafikon 30: Prosječna plata i distanca prema Albancima

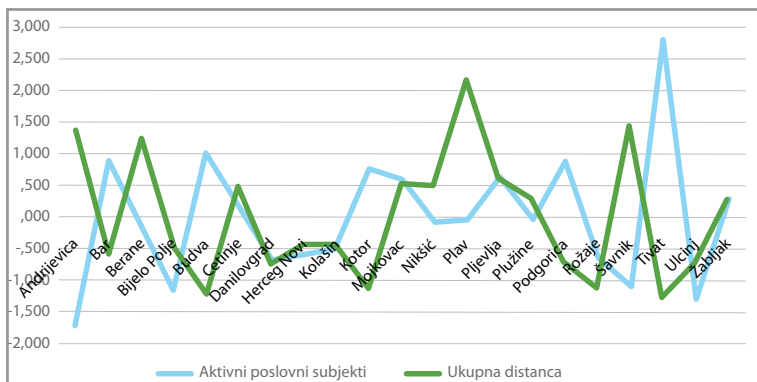
Grafikon 31: Prosječna plata i distanca prema Hrvatima

Grafikon 32: Prosječna plata i distanca prema Romima

Grafikon 33: Prosječna plata i ukupna distanca

U tabeli 4 kalkulisali smo precizno efekat prosječne plate po opštinama na etničko distanciranje prema pripadnicima svih grupa, kao i efekat na ukupnu etničku distancu. Podaci nisu u skladu sa očekivanjima, tačnije, utvrdili smo da jedino kada je riječ o distanci prema Muslimanima, možemo očekivati veći stepen distanciranja prema pripadnicima ove etničke skupine u opštinama u kojima je veća prosječna plata. U svim ostalim slučajevima, nismo utvrdili da postoji značajan efekat prosječnih primanja u opštini na etničko distanciranje.

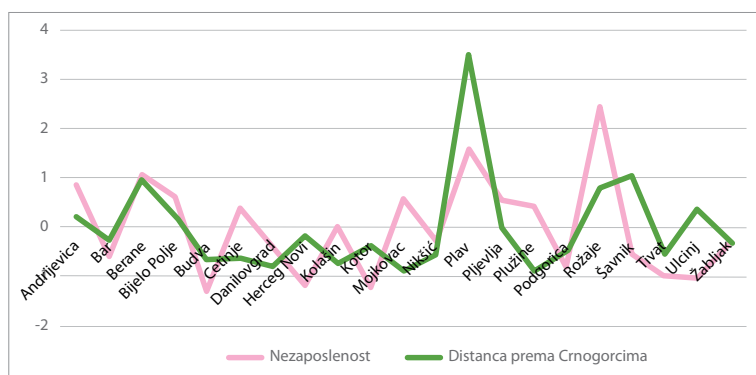
Tabela 4: Prosječna plata i etničko distanciranje prema svim grupama

	Etničko distanciranje prema							
	Crnogorcima	Srbima	Bošnjacima	Muslimanima	Albancima	Hrvatima	Romima	Ukupna
Intercept	,220	,514	,080	-,439**	,418	,791*	,678*	,442*
Pol	-,009	-,010	-,036***	-,041**	-,008	-,020	-,001	-,016*
Starost	,000	-,001	,000	,000	,000	,000	,001***	,000
Obrazovanje	-,010***	-,018***	-,020***	-,020**	-,026***	-,034***	-,027***	-,022***
Prihod	-,003***	-,003**	-,003	-,009***	-,001	-,007***	,003	-,002*
Crnogorac	-,027**	-,043***	-,025	,228***	,022	-,019	,074***	-,006
Srbin	,004	-,061***	,189***	,418***	,296***	,247***	,221***	,150***
Albanac	,079***	,236***	,072**	,249***	-,330***	-,015	,233***	,034*
Bošnjak	,071***	,103***	-,196***	,033	,012	-,009	,065	-,030
Musliman	,047**	,118***	-,174***	,005	,030	,109***	,111**	-,006
Prosječna plata	,000	-,001	,001	,001***	,000	,000	,000	,000

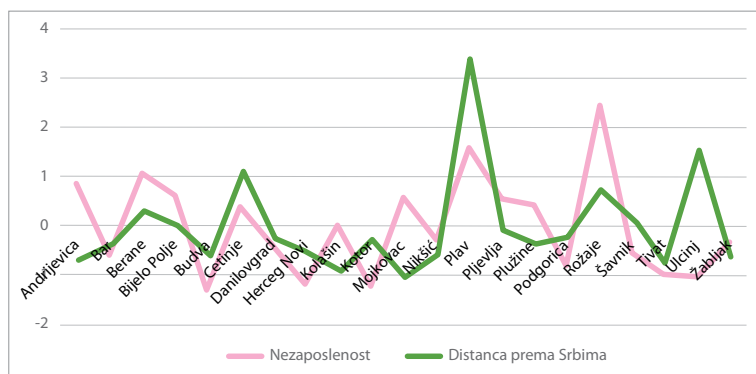
Procenat nezaposlenih i etničko distanciranje

Sledeća karakteristika opština koja je bila predmet našeg interesovanja jeste procenat nezaposlenih po opštinama, tačnije, pretpostavka da od ovog procenta zavisi i stepen individualnog distanciranja. Pretpostavka je valjana iz dva razloga, prvo, na individualnom nivou nezaposlenost jeste jedan od faktora etničkog distanciranja, i drugo, teorijski je prepoznato da stepen nezaposlenosti povećava stepen frustracije, koja konsekventno može da preraste u agresiju prema manjinama. U grafikonima koji slijede najprije dajemo prikaz stope nezaposlenosti i etničkog distanciranja prema svim etničkim skupinama u svim opštinama.

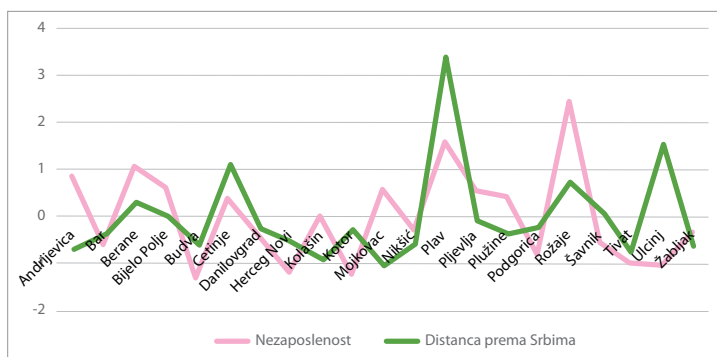
Grafikon 34: Nezaposlenost i distanca prema Crnogorcima

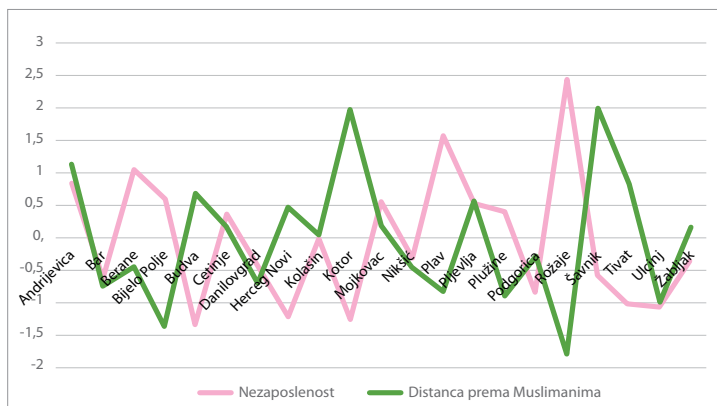
Grafikon 35: Nezaposlenost i distanca prema Srbima

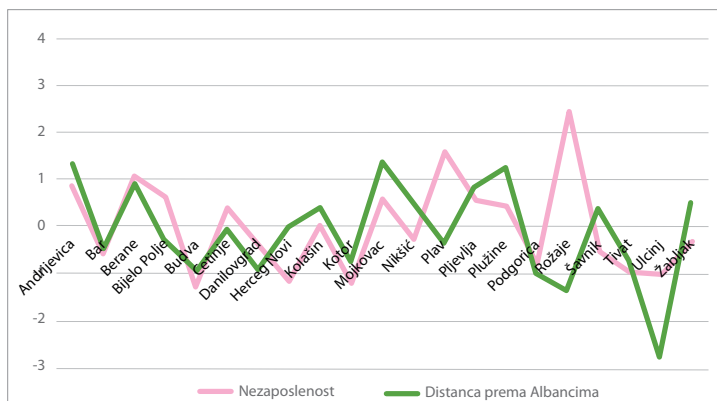
Grafikon 36: Nezaposlenost i distanca prema Bošnjacima

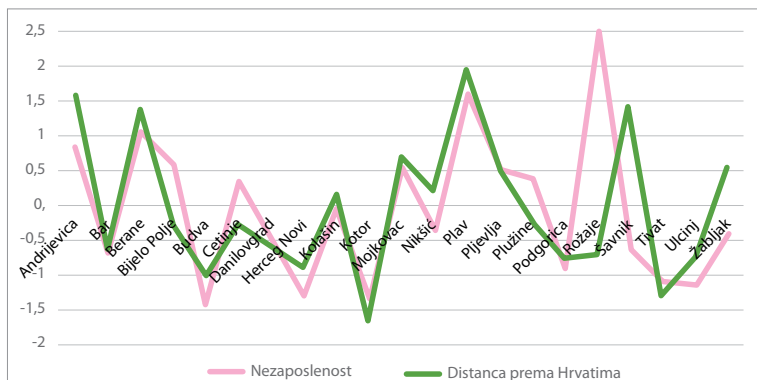
Grafikon 37: Nezaposlenost i distanca prema Muslimanima

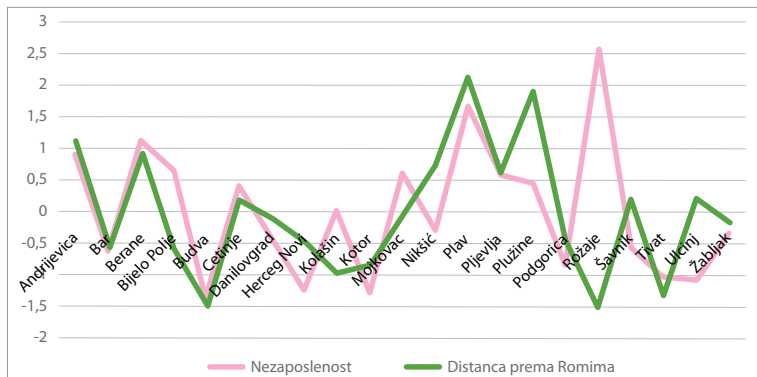
Grafikon 38: Nezaposlenost i distanca prema Albancima

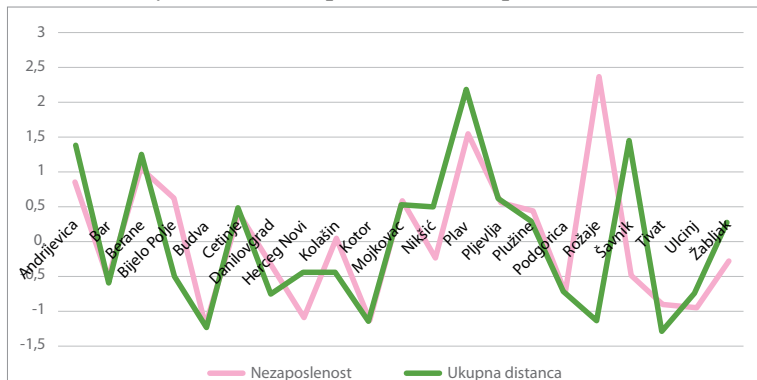
Grafikon 39: Nezaposlenost i distanca prema Hrvatima

Grafikon 40: Nezaposlenost i distanca prema Romima

Grafikon 41: Nezaposlenost i ukupna distanca

U tabeli 5 dajemo prikaz efekta stope nezaposlenosti na etničko distanciranje prema pripadnicima svih etničkih skupina. Podaci ukazuju da porast stope nezaposlenosti utiče na stepen etničkog distanciranja prema Crnogorcima i Srbima. Dakle, što je viši stepen nezaposlenosti u opštini, za očekivati je veći stepen etničkog distanciranja prema pripadnicima ove dvije etničke skupine. Usljed ovog efekta nezaposlenosti na dvije dominantne etničke skupine, mjerimo i efekat nezaposlenosti na ukupan nivo etničkog distanciranja. Stopa nezaposlenosti po opštinama, međutim, ne utiče na stepen etničkog distanciranja prema pripadnicima manjinskih etničkih skupina.

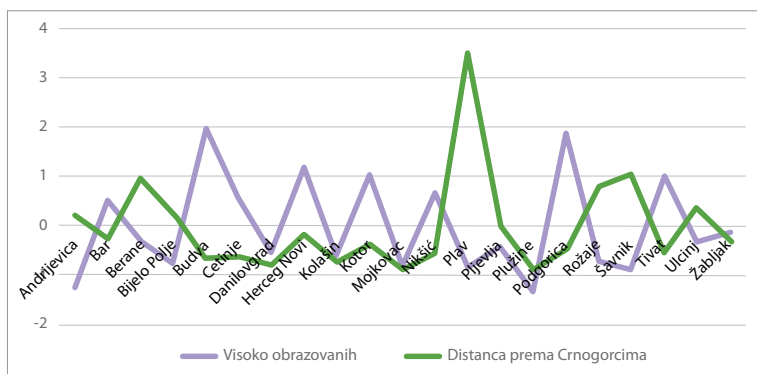
Tabela 5: Nezaposlenost i etničko distanciranje

Distanca prema								
	Crnogorcima	Srbima	Bošnjacima	Muslimanima	Albancima	Hrvatima	Romima	Ukupna
Intercept	,002	,072	,467***	,305***	,452***	,327***	,396***	,287***
Pol	-,008	-,010	-,037***	-,040**	-,008	-,020	,000	-,015*
Starost	,000	-,001**	,000	,000	,000	,000	,001***	,000
Obrazovanje	-,010***	-,017***	-,020***	-,021**	-,026***	-,034***	-,027***	-,022***
Prihod	-,003***	-,002	-,003	-,009***	-,001	-,007***	,003	-,002
Crnogorac	-,027**	-,043***	-,025	,222***	,022	-,018	,074***	-,006
Srbin	,004	-,061***	,189***	,411***	,297***	,247***	,221***	,150***
Albanac	,080***	,240***	,069**	,239***	-,331***	-,013	,236***	,035*
Bošnjak	,069***	,101***	-,195***	,023	,009	-,014	,063	-,033
Musliman	,046**	,117***	-,174***	-,005	,028	,106**	,110**	-,008
Nezaposlenih	,015**	,019**	-,008	-,005	,009	,027	,010	,012*

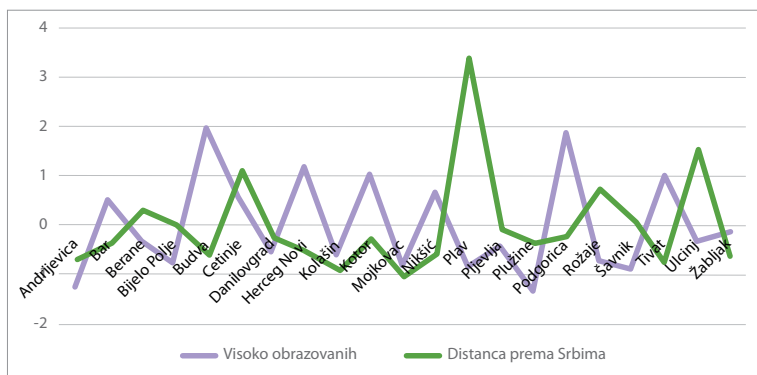
Stepen obrazovanja i etničko distanciranje

Analiza podataka anketnog istraživanja uvijek pokazuje da je obrazovanje značajan faktor etničkog distanciranja na individualnom nivou. Stoga smo testirali da li, i u kojoj mjeri od procenta visokoobrazovanih u crnogorskim opštinama potencijalno zavisi stepen etničkog distanciranja pojedinaca u odnosu na pripadnike drugih etničkih skupina. Najprije, u grafikonima koji slijede dajemo prikaz procenta nezaposlenih i stepena etničkog distanciranja.

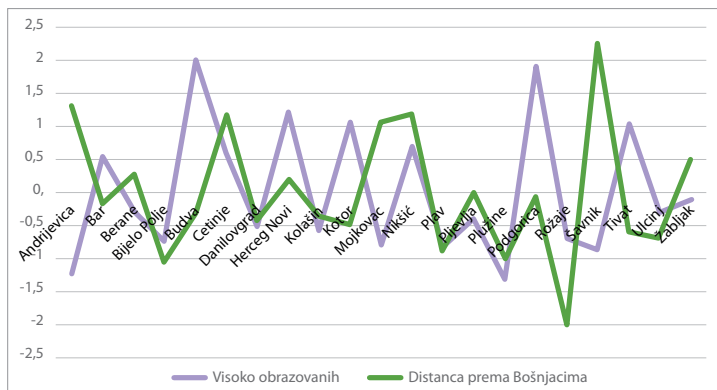
Grafikon 42: Procenat visokoobrazovanih i distanca prema Crnogorcima

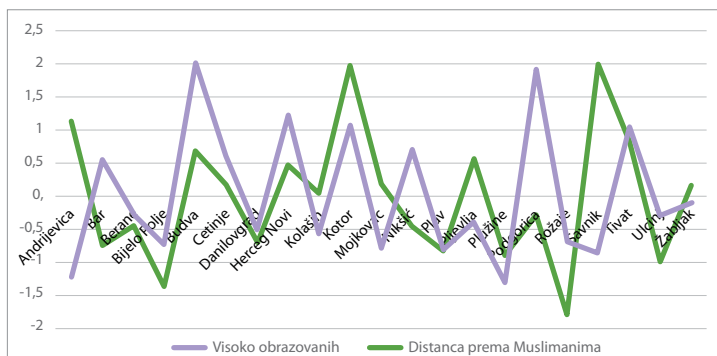
Grafikon 43: Procenat visokoobrazovanih i distanca prema Srbima

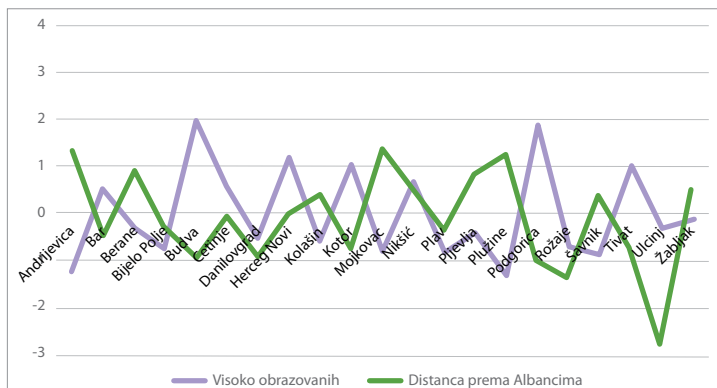
Grafikon 44: Procenat visokoobrazovanih i distanca prema Bošnjacima

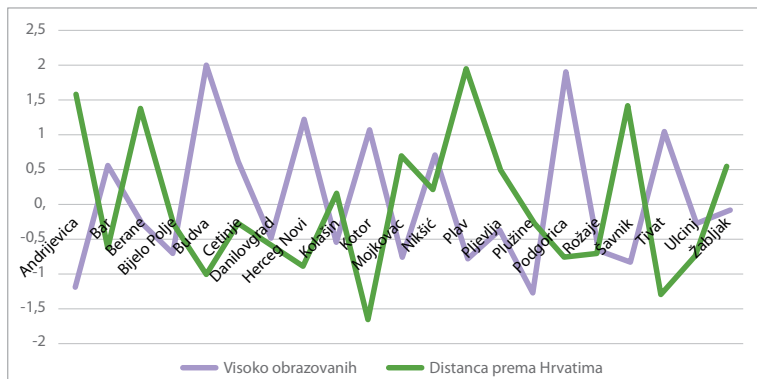
Grafikon 45: Procenat visokoobrazovanih i distanca prema Muslimanima

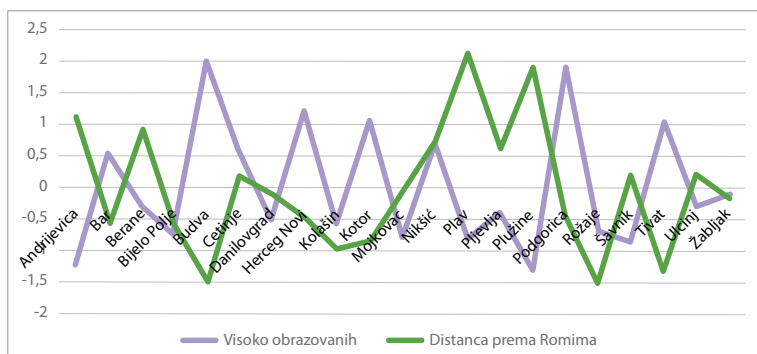
Grafikon 46: Procenat visokoobrazovanih i distanca prema Albancima

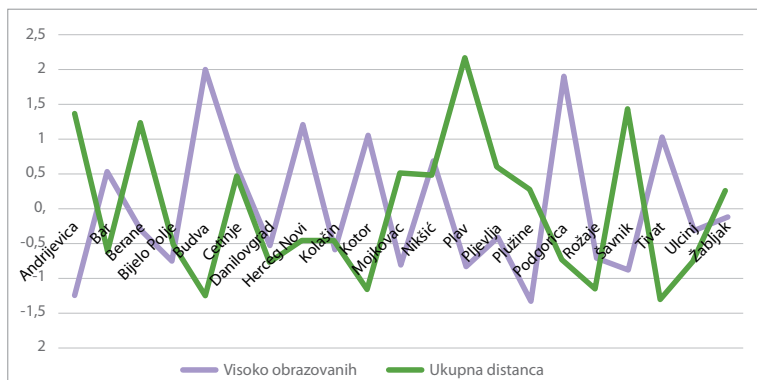
Grafikon 47: Procenat visokoobrazovanih i distanca prema Hrvatima

Grafikon 48: Procenat visokoobrazovanih i distanca prema Romima

Grafikon 49: Procenat visokoobrazovanih i ukupna distanca

U tabeli 6 dat je prikaz efekta procenta visokoobrazovanih po opštinama na etničko distanciranje. Rezultati mjerenja nisu u skladu sa očekivanjima, naime, oni ukazuju da procenat visokoobrazovanih u opštinama smanjuje stepen individualnog etničkog distanciranja jedino kada je riječ o Hrvatima. Dakle, što je veći broj visokoobrazovanih po opštinama, to je niži istepen etničkog distanciranja prema Hrvatima. Kada je riječ o etničkom distanciranju prema pripadnicima svih ostalih skupina, nismo identifikovali značaj prosječnog obrazovanja po opštinama. No, s obzirom da je individualno obrazovanje jedan od ključnih faktora etničkog distanciranja, zaključujemo da od stepena ličnog obrazovanja u velikoj mjeri zavisi stepen etničkog distanciranja, a ovo je, vjerovatno, ključni razlog usljed koga prosječan nivo obrazovanja po opštinama neigra naročito važnu ulogu.

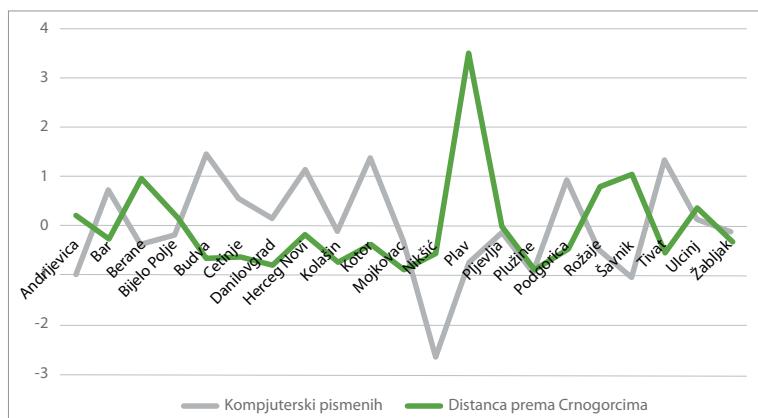
Tabela 6: Procenat visokoobrazovanih i etničko disntanciranje

	Distanca prema							
	Crnogorcima	Srbima	Bošnjacima	Muslimanima	Albancima	Hrvatima	Romima	Ukupna
Intercept	,233***	,369***	,307***	,158	,635***	,813**	,563***	,483***
Pol	-,009	-,010	-,037***	-,040**	-,008	-,020	-,001	-,016*
Starost	,000	-,001***	,000	,000	,000	,000	,001***	,000
Obrazovanje	-,010***	-,018***	-,020***	-,020**	-,026***	-,034***	-,027***	-,022***
Prihod	-,003***	-,002*	-,003	-,009***	-,001	-,007***	,003	-,002
Crnogorac	-,026**	-,043***	-,025	,223***	,022	-,018	,074***	-,006
Srbin	,004	-,061***	,189***	,413***	,297***	,247***	,221***	,150***
Albanac	,079***	,237***	,070**	,243***	-,332***	-,016	,234***	,033*
Bošnjak	,070***	,102***	-,195***	,028	,010	-,012	,064	-,031
Musliman	,046***	,118***	-,174***	-,001	,028	,107**	,110**	-,007
Visokoobra- zovanih	-,011	-,015	,011	,013	-,012	-,029*	-,010	-,011

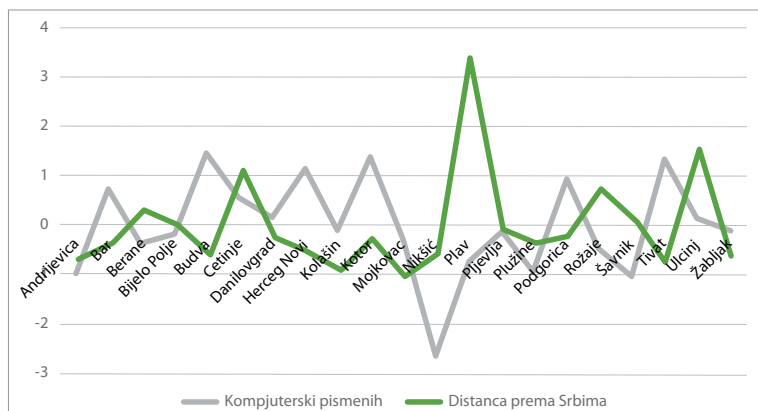
Procenat kompjuterski pismenih lica i etničko distanciranje

Danas, osim obrazovanja, kao značajan indikator kulturnog kapitala uzima se broj kompjuterski pismenih lica. Stoga smo mi, pored obrazovanja kao potencijalnog faktora, mjerili i efekat kompjuterski pismenih lica po opštinama na etničko distanciranje. Očekivanja su bila da će se sa povećanjem kompjuterski pismenih lica po opštinama smanjivati stepen individualnog etničkog distanciranja. Najprije, u grafikonima koji slijede, dajemo prikaz broja kompjuterski obrazovanih lica po opštinama i stepen etničkog distanciranja.

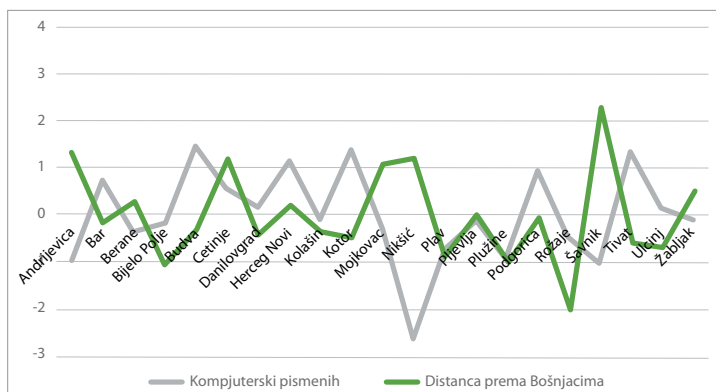
Grafikon 50: Broj kompjuterski pismenih lica i distanca prema Crnogorcima

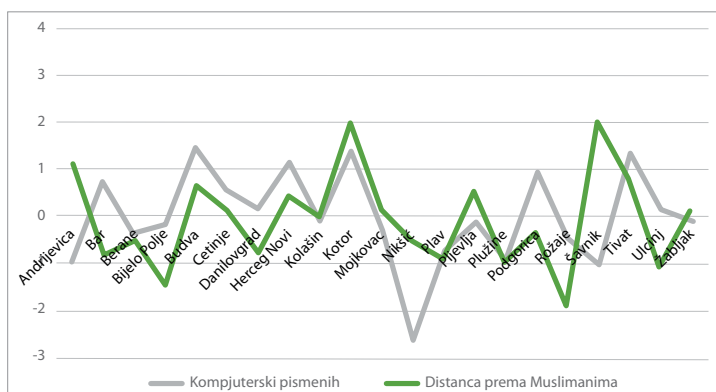
Grafikon 51: Broj kompjuterski pismenih lica i distanca prema Srbima

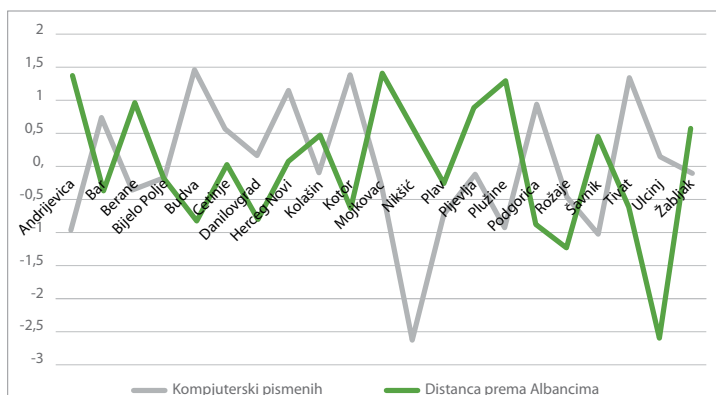
Grafikon 52: Broj kompjuterski pismenih lica i distanca prema Bošnjacima

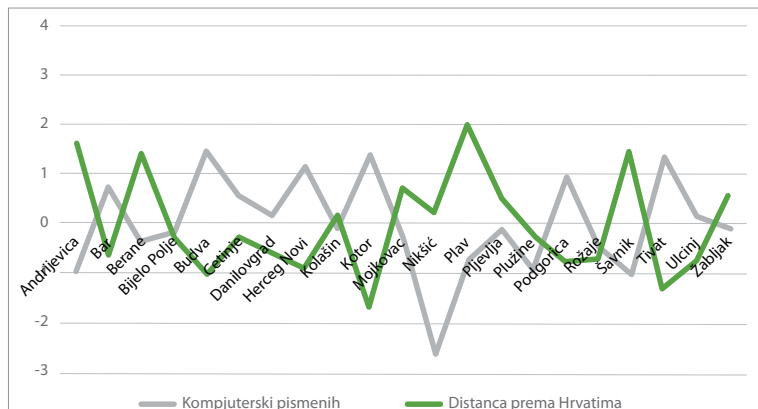
Grafikon 53: Broj kompjuterski pismenih lica i distanca prema Muslimanima

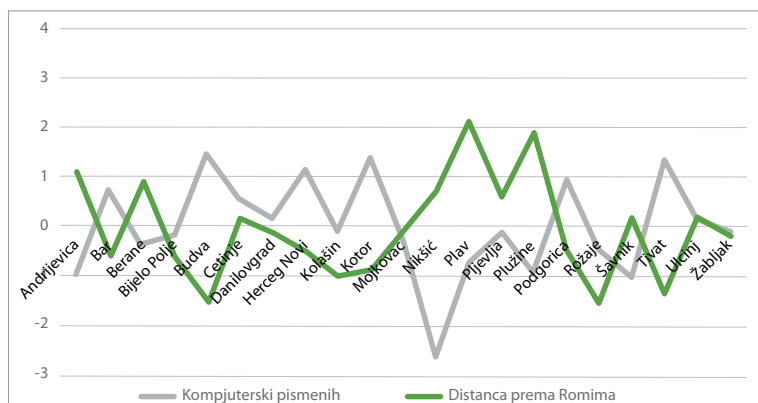
Grafikon 54: Broj kompjuterski pismenih lica i distanca prema Albancima

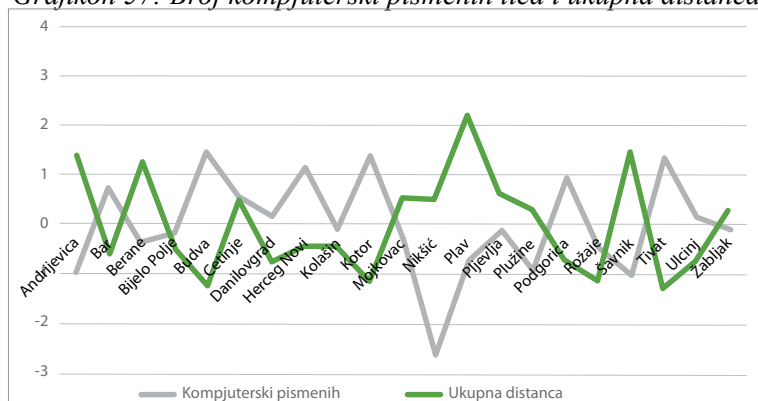
Grafikon 55: Broj kompjuterski pismenih lica i distanca prema Hrvatima

Grafikon 56: Broj kompjuterski pismenih lica i distanca prema Romima

Grafikon 57: Broj kompjuterski pismenih lica i ukupna distanca

U tabeli 7 mjerili smo precizno efekat broja kompjuterski pismenih lica na stepen etničkog distanciranja. Podaci ukazuju da ovaj broj ima potencijala da bude protektivni faktor etničkog distanciranja. Preciznije, utvrdili smo da se sa povećanjem broja kompjuterski pismenih lica u opštinama smanjuje stepen etničkog distanciranja prema Crnogorcima, Srbima i Hrvatima. Konsekventno, utvrdili smo da sa porastom broja kompjuterski pismenih lica možemo očekivati i smanjenje stepena ukupnog etničkog distanciranja.

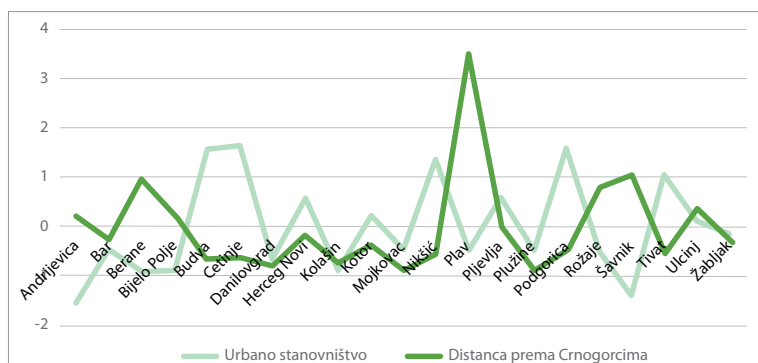
Tabela 7: Broj kompjuterski pismenih lica i etničko distanciranje

Distanca prema								
	Crnogorcima	Srbima	Bošnjacima	Muslimanima	Albancima	Hrvatima	Romima	Ukupna
Intercept	,319***	,478***	,293**	,107	,708***	1,031***	,670***	,577***
Pol	-,008	-,010	-,037***	-,040**	-,008	-,020	,000	-,015*
Starost	,000	-,001**	,000	,000	,000	,000	,001***	,000
Obrazovanje	-,010***	-,017***	-,020***	-,021**	-,026***	-,034***	-,027***	-,022***
Prihod	-,003***	-,002	-,003	-,009***	-,001	-,007***	,003	-,002
Crnogorac	-,026**	-,043***	-,025	,223***	,022	-,018	,075***	-,006
Srbin	,004	-,061***	,189***	,413***	,297***	,247***	,221***	,150***
Albanac	,078***	,237***	,070**	,243***	-,333***	-,018	,234***	,033*
Bošnjak	,070***	,102***	-,195***	,029	,009	-,015	,062	-,032
Musliman	,046**	,118***	-,174***	,000	,027	,106**	,109	-,008
Kompjuterski pismena lica	-,013**	-,017**	,007	,011	-,012	-,033***	-,013	-,013*

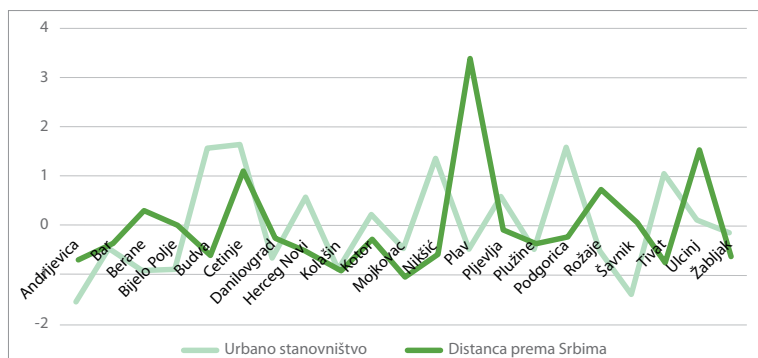
Procenat urbanog stanovništva i etničko distanciranje

Sledeći aspekt, tj, karakteristika opštine koju smo testirali, jeste efekat procenta urbanog stanovništva na etničko distanciranje. Imajući u vidu da postoje značajne kulturološke razlike između grada i sela, razumno je bilo očekivati da će procenat urbanog stanovništva po opštinama potencijalno umanjiti stepene individualnog etničkog distanciranja. U grafikonima koji slijede dajemo najprije prikaz etničkog distanciranja prema svakoj etničkoj grupi pojedinačno za sve opštine u Crnoj Gori.

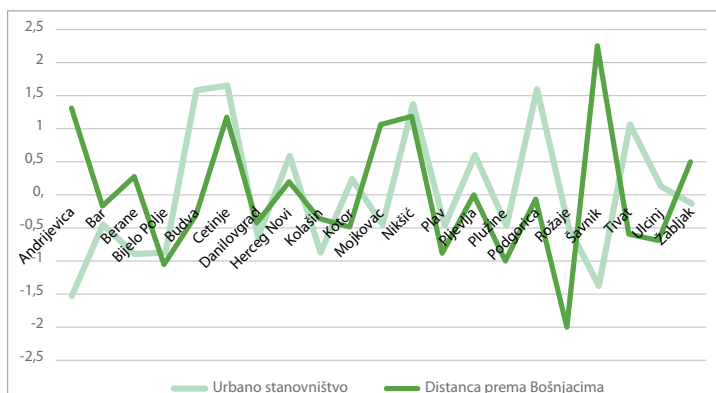
Grafikon 58: Procenat urbanog stanovništva i distanca prema Crnogorcima

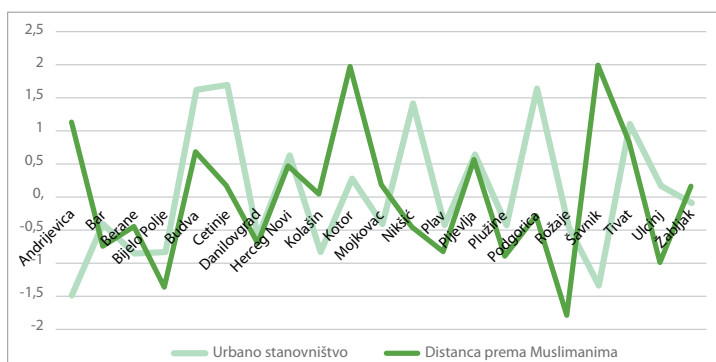
Grafikon 59: Procenat urbanog stanovništva i distanca prema Srbima

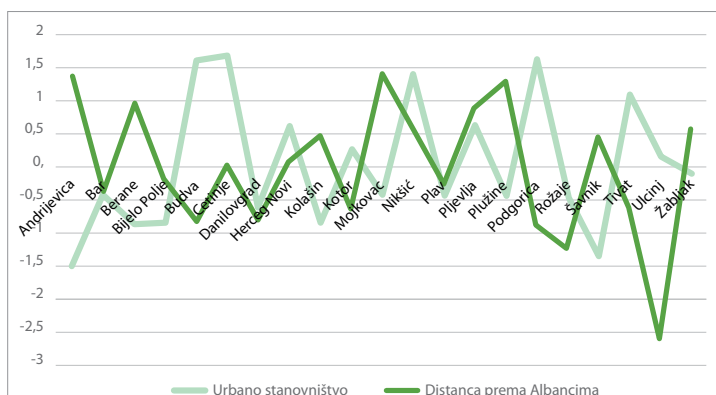
Grafikon 60: Procenat urbanog stanovništva i distanca prema Bošnjacima

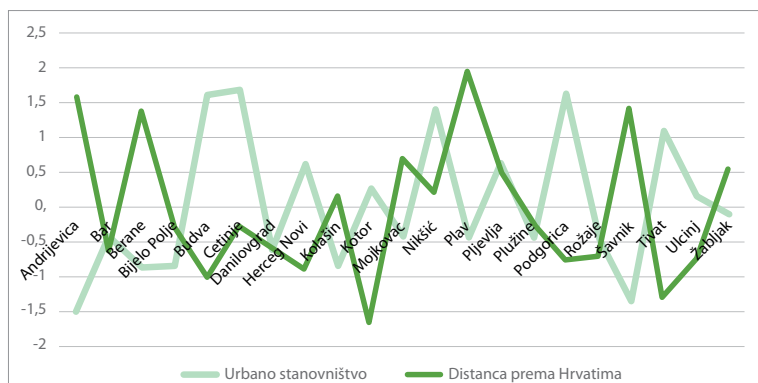
Grafikon 61: Procenat urbanog stanovništva i distanca prema Muslimanima

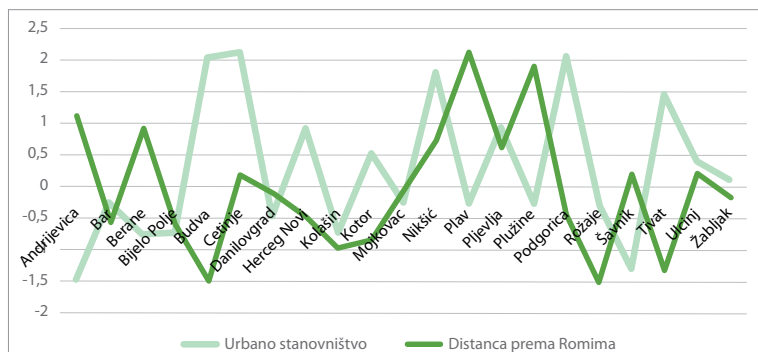
Grafikon 62: Procenat urbanog stanovništva i distanca prema Albancima

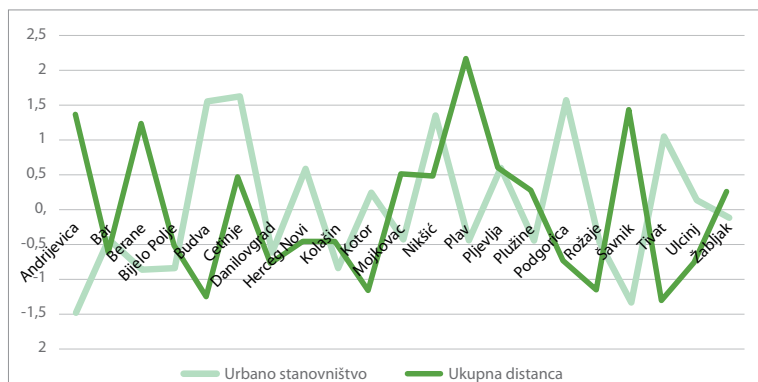
Grafikon 63: Procenat urbanog stanovništva i distanca prema Hrvatima

Grafikon 64: Procenat urbanog stanovništva i distanca prema Romima

Grafikon 65: Procenat urbanog stanovništva i ukupna distanca

U tabeli 8 dat je prikaz efekta procenta urbanog stanovništva na etničko distanciranje. Podaci ukazuju da jedino kada je riječ o Muslimanima utvrđujemo da postoji efekat procenta urbanog stanovništva. Preciznije, utvrdili smo da će ukoliko sredina bude urbanija, etničko distanciranje pojedinaca prema Muslimanima biti na nižem nivou. U svim ostalim situacijama, nismo identifikovali efekat urbane sredine na etničko distanciranje.

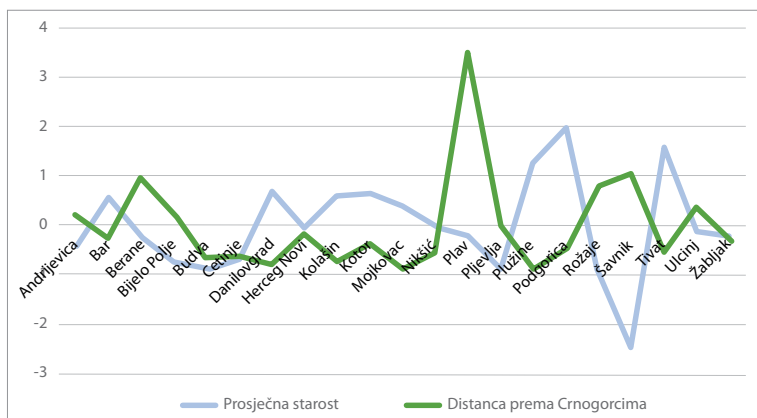
Tabela 8: Procenat urbanog stanovništva i etničko distanciranje

Distanca prema								
	Crnogorcima	Srbima	Bošnjacima	Muslimanima	Albancima	Hrvatima	Romima	Ukupna
Intercept	,246***	,357***	,273***	,119	,638***	,763***	,530***	,461***
Pol	-,009	-,010	-,037***	-,040**	-,008	-,020	-,001	-,016*
Starost	,000	-,001**	,000	,000	,000	,000	,001***	,000
Obrazovanje	-,010***	-,018***	-,020***	-,020**	-,026***	-,034***	-,027***	-,022***
Prihod	-,003***	-,003*	-,003	-,009***	-,001	-,007***	,003	-,002
Crnogorac	-,026**	-,043***	-,026	,221***	,022	-,018	,074***	-,006
Srbin	,004	-,061***	,189***	,414***	,297***	,247***	,221***	,150***
Albanac	,079***	,237***	,069**	,239***	-,332***	-,015	,234***	,034*
Bošnjak	,070***	,103***	-,195***	,031	,010	-,011	,065	-,031
Musliman	,046**	,118***	-,173***	,002	,028	,108***	,111**	-,007
Urbano stanovništvo	-,002	-,002	,002	,002*	-,002	-,003	-,001	-,001

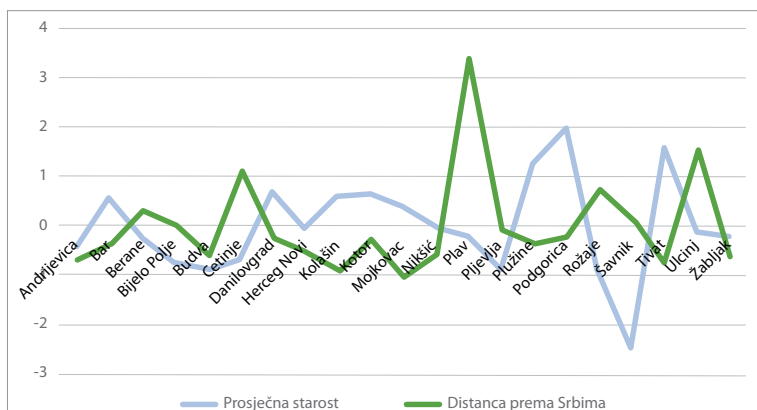
Prosječna starost po opštinama i etničko distanciranje

Posljednja karakteristika opštine koja je bila predmet naše analize bila je prosječna starost po opštinama, tačnije, efekat prosječne starosti populacije na etničko distanciranje. U grafikonima koji slijede, najprije, dajemo prikaz efekta prosječne starosti populacije po opštinama na etničko distanciranje prema svim grupama.

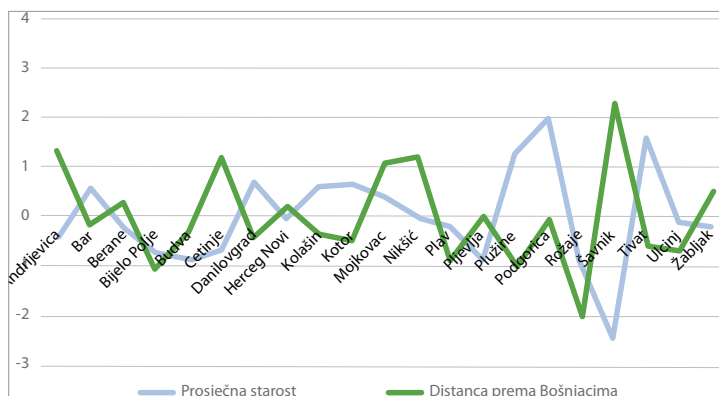
Grafikon 66: Prosječna starost i distanca prema Crnogorcima

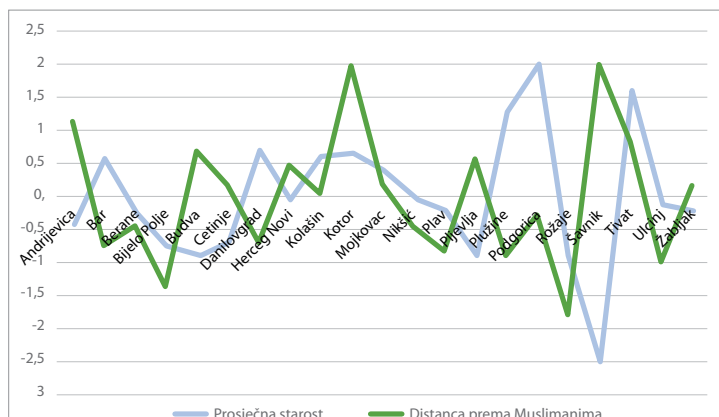
Grafikon 67: Prosječna starost i distanca prema Srbima

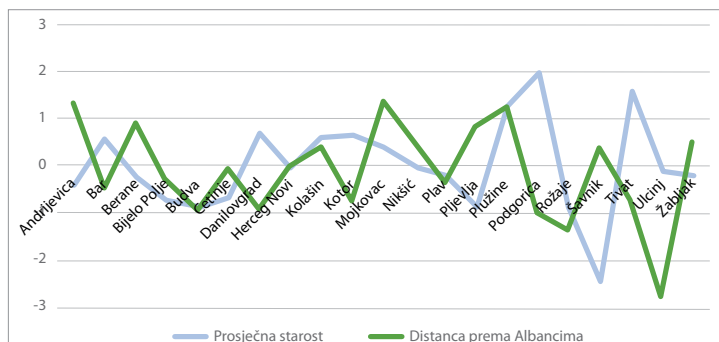
Grafikon 68: Prosječna starost i distanca prema Bošnjacima

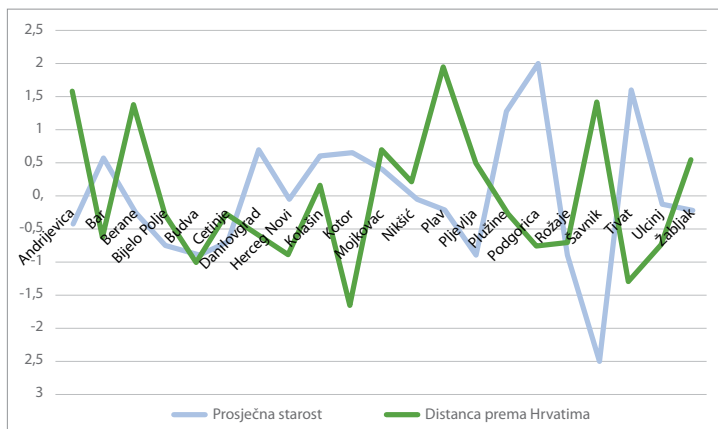
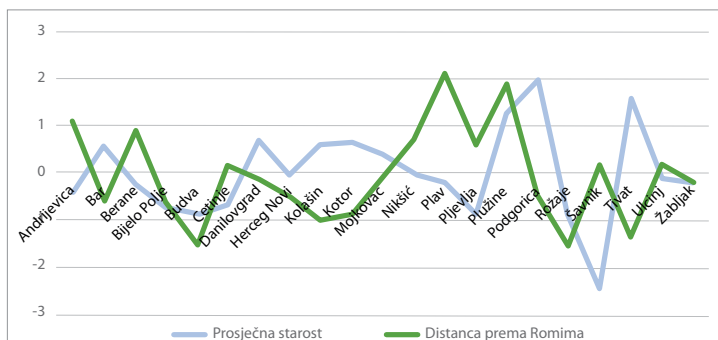
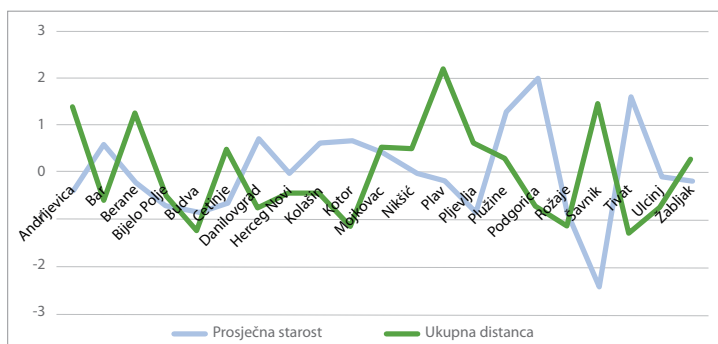

Grafikon 69: Prosječna starost i distanca prema Muslimanima

Grafikon 70: Prosječna starost i distanca prema Albancima

Grafikon 71: Prosječna starost i distanca prema Hrvatima*Grafikon 72: Prosječna starost i distanca prema Romima**Grafikon 73: Prosječna starost i ukupna distanca*

U tabeli 9 dat je sumarni prikaz efekta prosječne starosti na etničko distanciranje. Rezultati mjerenja ukazuju da prosječna starost po opštinama nema značajnog efekta na etničku distancu, i ovaj podatak važi za sve etničke skupine.

Tabela 9: Prosječna starost u opštinama i etničko distanciranje

	Crnogorcima	Srbima	Bošnjacima	Muslimanima	Albancima	Hrvatima	Romima	Ukupna
Intercept	,409	,680	,314	,044	,778	1,178	,644	,664*
Pol	-,009	-,010	-,036***	-,040**	-,008	-,020	-,001	-,016*
Starost	,000	-,001**	,000	,000	,000	,000	,001***	,000
Obrazovanje	-,010***	-,018***	-,020***	-,021**	-,026***	-,034***	-,027***	-,022***
Prihod	-,003***	-,003*	-,003	-,009***	-,001	-,007***	,003	-,002
Crnogorac	-,026**	-,043***	-,025	,221***	,022	-,018	,074***	-,006
Srbin	,004	-,061***	,189***	,410***	,296***	,247***	,221***	,150***
Albanac	,079***	,237***	,070**	,238***	-,331***	-,014	,234***	,034*
Bošnjak	,071***	,103***	-,196***	,018	,011	-,010	,065	-,030
Musliman	,047**	,118***	-,175***	-,009	,029	,109***	,111**	-,006
Prosječna starost	-,007	-,011	,002	,006	-,006	-,015	-,004	-,007

Sumarni prikaz etničkog distanciranja po opštinskim parametrima

Konačno, dajemo prikaz svih opštinskih karakteristika na etničko distanciranje u tabeli 10. Prikaz je dat samo sa oznakama koji imaju za cilj da utvrde da li postoji efekat svake od karakteristika, te da li je on pozitivan ili negativan.

Tabela 10: Efekat opštinskih karakteristika na etničko distanciranje

DISTANCIRANJE PREMA								
	Crnogorcima	Srbima	Bošnjacima	Muslimanima	Albancima	Hrvatima	Romima	Ukupna
Ekonomski aktivno stanovništvo	-	-	+	+	NE	NE	NE	NE
Aktivni poslovni	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Prosječna plata	NE	NE	NE	+	NE	NE	NE	NE
Nezaposlenih	+	+	NE	NE	NE	NE	NE	+
Visokoobrazovanih	NE	NE	NE	NE	NE	-	NE	NE
Kompjuterski pismenih lica	-	-	NE	NE	NE	-	NE	-
Urbano stanovništvo	NE	NE	NE	+	NE	NE	NE	NE
Prosječna starost	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE

+ znači da karakteristika povećava etničko distanciranje

- znači da smanjuje etničko distanciranje

NE znači da nema efekta

Svaki efekat koji je kalkulisano kontrolisan je ključnim demografskim varijablama. To znači, da na mjereni efekat ne utiče pol, starost, obrazovanje, prihod, kao ni etnička pripadnost. Dodatno, korišćenjem hijerarhijskog linearnog modeliranja precizno je mjereno efekat na način da je kalkulisano efekat grupisanja opservacija po opštinama. Rezultati ukazuju da kada je riječ o Crnogorcima, tri su ključne karakteristike opština koje utiču na etničko distanciranje i to su:

- Što je viši procenat ekonomski aktivnog stanovništva u opštini, to je manji stepen distanciranja prema Crnogorcima;
- Što je veći broj nezaposlenih po opštinama, to je veći stepen etničkog distanciranja prema Crnogorcima;

- Što je veći broj kompjuterski pismenih lica, to je manji stepen etničkog distanciranja prema Crnogorcima.

Dakle, generalno, **povećavanjem ekonomske aktivnosti i kulturnog kapitala na nivou opština možemo očekivati smanjenje stepena etničkog distanciranja prema Crnogorcima.**

Kada je riječ o distanciranju prema Srbima, analiza efekta agregatnih podataka po opštinama ukazuje na identičnu sliku kao i kada je riječ o Crnogorcima. Prema tome:

- Što je viši procenat ekonomski aktivnog stanovništva u opštini, to je manji stepen distanciranja prema Srbima;
- Što je veći broj nezaposlenih po opštinama, to je veći stepen etničkog distanciranja prema Srbima;
- Što je veći broj kompjuterski pismenih lica, to je manji stepen etničkog distanciranja prema Srbima.

Konsekventno, kao i kada je riječ o Crnogorcima, zaključujemo da se **povećavanjem ekonomske aktivnosti i kulturnog kapitala na nivou opština može očekivati smanjenje stepena etničkog distanciranja prema Crnogorcima.**

Kada je o Bošnjacima riječ, identifikovali smo samo jedan jedini faktor na nivou opština koji utiče na stepen etničkog distanciranja prema pripadnicima ove etničke skupine, i to je procenat ekonomski aktivnog stanovništva. Tačnije, identifikovali smo da se **sa povećanjem procenta ekonomski aktivnog stanovništva povećava stepen etničkog distanciranja prema Bošnjacima.**

Kada je riječ o distanciranju prema Muslimanima, rezultati analize agregatnih podataka po opštinama ukazuju na sljedeće:

- Što je veći procenat ekonomski aktivnog stanovništva, to je i veći stepen etničkog distanciranja prema Muslimanima;
- Što je viša prosječna plata u opštini, to je i stepen etničkog distanciranja prema Muslimanima na višem nivou;
- Što je veći procenat urbanog stanovništva u opštini, može se očekivati i viši stepen etničkog distanciranja prema Muslimanima.

Dakle, obrazac efekta opštinskih karakteristika na etničko distanciranje prema Muslimanima je gotovo inverzan kada se uporedi sa efektom opštine na dvije

većinske skupine, i podaci ukazuju da **jačanje ekonomskog statusa po opštinama povećavaju stepen etničkog distanciranja prema Muslimanima.**

Kada je riječ o Albancima, niti jedna opštinska karakteristika ne utiče na stepen etničkog distanciranja prema pripadnicima ove etničke grupe. Razlog je taj što na etničko distanciranje prema Albancima u velikoj mjeri utiču individualne karakteristike ljudi, a ne karakteristike opština u kojima žive. Tačnije, **sama etnička pripadnost i nivo obrazovanja na individualnom nivou jesu ključne karakteristike koje utiču na povećanje stepena etničkog distanciranja prema Albancima.**

Kada je riječ o distanciranju prema Hrvatima, podaci ukazuju sledeće:

- Što je veći procenat visokoobrazovanih u opštini, to je niži stepen etničkog distanciranja prema Hrvatima;
- Što je veći broj kompjuterski pismenih lica u opštini, možemo očekivati i niži stepen etničkog distanciranja prema Hrvatima.

Dakle, kada je riječ o etničkom distanciranju prema Hrvatima, zaključujemo da **sa povećanjem kulturnog kapitala u opštini, možemo očekivati smanjenje etničke distance prema pripadnicima ove etničke skupine.**

Kada je o Romima riječ, isto kao i kada smo govorili o Albancima, niti jedna od karakteristika opštine ne utiče na etničko distanciranje prema pripadnicima ove etničke skupine. Opet, razlog je taj što **lične, a ne opštinske karakteristike utiču na etničko distanciranje prema Romima.**

Konačno, analizirali smo efekat opštinskih karakteristika na ukupno etničko distanciranje koje iskazuju pojedinci. Zaključujemo da postoje dvije ključne karakteristike na nivou opština koje utiču na etničko distanciranje pojedinaca. Preciznije, utvrdili smo da **što je stepen nezaposlenosti na višem nivou, utoliko će i stepen etničkog distanciranja biti na višem nivou, te što je veći broj kompjuterski pismenih lica u opštinama, to je i niži nivo etničkog distanciranja.** Prema tome, ključni zaključak ovog istraživanja jeste da jačanje ekonomije i povećanje stepena kulturnog kapitala koji se ogleda u informatičkoj pismenosti pozitivno utiče na smanjenje etničkog distanciranja u Crnoj Gori. Opšta je preporuka, konsekvantno, da **treba raditi na jačanju ekonomskog statusa opština, kao i jačanju informatičke pismenosti u opštinama, jer se na taj način može očekivati smanjenje stepena etničkog distanciranja.**

